

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 18.11.2021
Kabul Tarihi / Date Accepted : 27.12.2021
Yayın Tarihi / Date Published : 31.12.2021
e-ISSN : 2636-8838
DOI : 10.51576/yegah.1025255

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

UD ÇALGISINDA METRONOM KULLANMANIN ÖNEMİ

ZİYAGİL Hakan Emre¹

ÖZ

Çalgı eğitimi ve icrasında en önemli unsurlar arasında yer alan “ritmik yapının” önemi her daim ön plana çıkmaktadır. Müzik denilen olgunun kısa tanımında yer alan “ses kaynağı” ve “ritim” öğeleri de dikkate alındığında bilinmektedir ki temelde ritim sistematığının her müzisyende olması temel bir şarttır. Bu temelde “ritmik yapı” denilen kavram ele alındığında karşımıza metronom kullanımının önemi çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı; ritim duygusunun geliştirilmesi ve ud çalgısına uyarlanması konusunda tespit edilen bazı problemleri ortaya koymaya çalışarak bu problemlerin nasıl bertaraf edileceği konusunda gerekli teknik bilgilerin aktarılmasıdır.

Çalışmada metronom kullanımının ud çalgısında öncelikli olarak mızrap teknikleri ile nasıl uygulanması gerektiği konusu ele alınarak temel bilgilere yer verilmiştir. Aynı zamanda yanlış mızrap kullanımlarının metronom sistematığında ortaya çıkardığı aksiliklere de değinilmiştir. Yanlış mızrap tekniği kullanımının icracıda yol açtığı bazı kas sendromları ve bu sendromların

¹Dr. Öğr. Üyesi Hakan Emre Ziyagil, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, hakanemreziyagil@ohu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2981-2497>

önlenmesi ya da oluşmaması açısından icracının uygulaması gereken teknik konularla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca metronom hızının yanlış belirlenmesinden kaynaklanan senkron bozuklukları da bu çalışma kapsamında ele alınmıştır. Gerek ud klavyesindeki parmaklar arasında gerekse mızrap vuruşlarında ortaya çıkan senkron bozukluklarının nedenleri ayrıca değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Mızrap vuruşlarının temel mantığı olan Üst (A) ve Alt (B) sisteminin nasıl uygulanması gerektiği detayları ile birlikte açıklanmaya çalışılmıştır.

Nota ölçülerinin meydana getirmiş olduğu tartımların, metronom kullanarak ud çalgısına nasıl uyarlanacağı konusunda bazı teknik açıklamalar yapılmıştır. Bu teknik açıklamaların temelinde 1/4'lük, 1/8'lik ve Triole kalıpları yer almaktadır. Bu kalıpların ud ve metronom ilişkisinde oldukça önemli olduğu bu çalışma kapsamında ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada konuyla ilgili verilerin toplanması amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden tarama (Survey) modeli kullanılmakla birlikte araştırma sonucunda ulaşılan veriler ise betimsel analiz yönteminden yararlanılarak yorumlanmış ve bu bağlamda çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Mûsikîsi, Ud, Ritim, Metronom.

THE IMPORTANCE OF USING THE METRONOME IN THE OUD INSTRUMENT

ABSTRACT

The importance of "rhythmic structure", which is among the most important elements in instrument training and performance, always comes to the fore. Considering the "sound source" and "rhythm" elements in the short definition of the phenomenon called music, it is known that it is a basic condition that every musician should have a rhythm systematic. On this basis, when the concept called "rhythmic structure" is considered, the importance of using a metronome emerges. The aim of this study; The aim is to convey the necessary technical information on how to eliminate these problems by trying to reveal some of the problems identified in developing the sense of rhythm and adapting it to the oud instrument.

In the study, the subject of how the use of metronome should be applied primarily with plectrum techniques in the oud instrument is discussed and basic information is given. At the same time, the

setbacks caused by the wrong plectrum usage in metronome systematics are also mentioned. Some of the muscle syndromes caused by the use of the wrong plectrum technique in the performer and the technical issues that the performer should apply in order to prevent or prevent these syndromes are given. In addition, synchronous disturbances caused by incorrect determination of metronome speed are also discussed within the scope of this study. The causes of synchronous disorders that occur both between the fingers on the oud keyboard and in the plectrum strokes were also evaluated. It has been tried to explain in detail how the Upper (A) and Lower (B) system, which is the basic logic of the plectrum strokes, should be applied.

Some technical explanations are given on how to adapt the rhythmic created by the note measures to the oud instrument by using the metronome. The basis of these technical explanations are 1/4, 1/8 and Triole patterns. It has emerged within the scope of this study that these patterns are very important in the relationship between oud and metronome. In this study, the survey model, one of the qualitative research methods, was used to collect data on the subject, and the data obtained as a result of the research were interpreted by using the descriptive analysis method and various suggestions were made in this context.

Keywords: Turkish Music, Oud, Rhythm, Metronome.

GİRİŞ

Müzik kavramını oluşturan temel unsurlardan biri olan ritim olgusu, hayatımızın her noktasına sirayet etmektedir. Gerek kalp atışındaki düzen (bpm) olsun gerekse nefes alışımızdaki ritmik senkronize olsun daima belli bir sistematik içinde oluşmaktadır. Hayatımızın temelini oluşturan ritmik olgular, belli bir düzen içerisinde olduğu sürece bizlere fayda ve rahatlık sağlamaktadır. Aksi takdirde bozuk bir ritmik yapının hayatımızı olumsuz etkileyeceği ve birtakım sorunları da beraberinde getireceği bilinmektedir. Örneğin yukarıda bahsi geçen kalp ritminin bozulmasıyla birlikte ortaya “Aritmi” hastalığı ya da nefes alışverişindeki ritmik yapının bozulması ile de “Dispne” denilen nefes darlığının meydana gelmesi kaçınılmaz olabilir. Kalbin ve nefes alıp vermenin içindeki ritmik yapıyı bu anlamda ele aldığımızda anlaşılıyor ki ritim olgusu temelde

hayatî bir önem teşkil etmektedir. Bundan dolayı müzik kavramının içinde var olan ritim olgusunun ne denli mühim olduğunu belirtmekte fayda olacaktır.

İnsanda ritim hissi, melodik his kadar ve bazı ahvalde belki de çok daha kuvvetlidir. İlk insanlar değnekleri birbirine vurmak yahut belki de iptidai şekildeki davulları çalmak sureti ile ritim zevkini tatmin etmişlerdir. İnsanların bu sesleri danslarında veya yürüyüşlerinde tempo tutmak için kullanmış olmaları ihtimâl dâhilindedir (Uzdilek, 1977: 56).

Türk Mûsikîsi hakkında yazılı olan ilk dönem kaynaklarında da görüldüğü üzere ritim unsurunun ortaya çıkışı, kuvveti ve önemi gibi bahisler üzerinde durulmuş ve ritim duygusunun insan hayatı üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir.

Ritim kelimesi Yunancada “Rho” yani “akmak” kelimesinden meydana gelmiştir (Yıldız, 2019: 1433). Aynı zamanda ritim kelimesinin diğer bir anlamı “düzen” olarak da ifade edilebilmektedir (Gerek, 2006: 37). Müziğin içerisinde var olan düzeni sağlamak için kullanılan materyale (aygıt) “Metronom” denilmektedir. Ritim olgusunun bir şekilde ölçülebilen bir sistematığe oturtulması gerekmektedir. Ölçme konusu ele alındığında duyuş, biliş, deviniş için farklı davranışların kapsamına bağlı olarak farklılık gösteren yöntemler ve araçlar düşünülmektedir (Bacanlı,2006). Bundan dolayı “Metronom” aygıtının kullanımı gerekmektedir. Metronom kullanımının aynı zamanda “algı” kavramı ile de doğrudan alâkası olduğunu belirtmekte fayda vardır. “*Algı, anlam yükleme becerimizdir ve kelime anlamı ile dış dünyanın duyuşsal etkilemelerinin bilinçte uyardığı izlenimlerdir; söz konusu etkilemeler akım mıknatıssal dalgalar ve ses dalgaları aracılığıyla olmaktadır*” (Peynircioğlu, 1996:27).

Türk müziğinin ana çalgıları arasında yer alan ud’un gerek öğrenilmesi gerekse öğretilmesi konusunda kullanılması gereken ana materyallerin arasında “Metronom” gelmektedir. Hatta öğrenildikten sonra icracıların bile metronom kullanımını bırakmamaları ud çalgısı üzerindeki tekniklerinin kaybolmaması bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple ud ile metronom kullanımı arasındaki bağ oldukça önemli bir yere sahiptir.

Metronom ve Mevcut Kaynaklarda Yer Alan Tanımları

Metronom, Fransızca “metronome”, İngilizcede “metronome”, Almandada “metronome”, “Takstmesser” ve İtalyan, İspanyol, Portekizcede ise “metronome” olarak ifade edilmektedir (Öztuna, 2006: 51). Yunanca “*metron*” (ölçü) ve “*nomos*” (düzen) sözcüklerinin birleşmesiyle

türetilmiştir. Metronom, sabit bir ritim ([tempo](#)) elde etmek amacıyla belli aralıklarla vuruş sesleri çıkartan bir âlettir (*URL 1*).

Metronom, Maelzel tarafından 1817’de Viyana’da meydana getirilen zaman sayıcı ve zemberekli bir âlettir. Metronomun tik taklarına ait olup rakkas arkasında yazılı sürat dereceleri dizisi 40 ila 208 arasındadır. Rakkas üzerindeki müteharrik somun bu derecelerden istenilenin rakamı üzerine getirilir. İşletilmeye başlayınca tik taklar istenilen sürat ile sağlı sollu vurmaya koyulur. Tik tak rakamı, vuruş kıymetiyle birlikte parçanın ilk dizeği üstüne anahtar donanımı önüne yazılır (Gazimihal, 1961).

Öztuna’ya göre metronom tarifi şu şekildedir;

“Daha önceleri, başka sistemlere dayanan metronomlar kullanılıyordu. Maelzel metronomu (ki "M. M." diye işaret edilir.) basit bir saatin âletine benzer bir cihazı muhtevi piramit şeklinde bir kutudan ibarettir. Kutunun önü açıktır. Boylu boyunca uzanmış, bir madenî plakada 40'dan 208'e kadar rakamlar yazılıdır. Bu plakanın önündeki ibrenin ağırlığı hangi rakamın önüne getirilirse âlet o derecede ağır veya yürük tik taklar yapar. Her musiki parçasının başında, parçanın hareketini gösteren bir rakam bulunur ve bu rakamın notanın hangi kıymetine (yani ikilik mi, dörtlük mü, sekizlik mi olduğuna) göre değer alacağı da işaret edilir. Bu şekilde meselâ dörtlü bir nota şeklinin 120 rakamına tekabül ettiği işaret olunmuşsa o parça, bir dakika zarfında (60 saniye) 120 adet dörtlük nota geçecek harekette icra olunacak demektir (Öztuna, 2006: 51).

İlk keşfedildiğinden beri tasarımı çok değişmeyen mekanik metronom, bir zemberek tarafından hareket ettirilen ve düzenli salınımları ile tık tık sesleri çıkaran bir çubuk sarkaçtan oluşur. Periyot, çubuk sarkacın üzerinde aşağı yukarı hareket edebilen küçük bir ağırlıkla ayarlanır. Tempoların ıskalası, dakikada 40 vuruştan başlar, 208 vuruşa kadar çıkar. Çeşitli tempoların metronom sayıları ise genel anlamda şu şekilde ifade edilmektedir; largo (40-69), larghetto (72-96), adagio (100-120), andante (126- 152), allegro (160-176), presto (184-208). Daha geniş anlamda ise metronomda kullanılan sayılar ve karşılığı da aşağıdaki tablo 1 ve 2 de görüldüğü gibi ifade edilmektedir.

40 – 42 = Grave
44 – 50 = Largo
52 – 56 = Lento
58 – 66 = Larghetto
66 – 72 = Andante
72 – 80 = Sostenuto
80 – 88 = Maestoso
88 – 104 = Moderato
104 – 120 = Allegretto
120 – 132 = Animato
132 – 144 = Allegro
144 – 160 = Allegro Assai
160 – 168 = Allegro Vivace
168 – 184 = Vivace
184 – 192 = Presto
192 – 208 = Prestissim

Tablo.1: Metronom hızları ve isimleri.

Largo (geniş): Son derece ağır
Largetto (az geniş): Çok ağır
Lento (çok ağır): Daha ağır
Adagio (yavaş): Ağır
Andante (ağır): Az ağır
Andantino (ağırca): Ağırca
Moderato (mutedil): Orta
Allegretto (az çabuk): Yürükçe
Allegro (çabuk): Yürük
Allegro Vivace (canlı çabuk): Daha Yürük
Presto (hızlı): Çok yürük
Prestissimo (Çok Hızlı): Son Derece Yürük

Tablo.2: Hız terimleri anlamları.

Yukarıda tablo 1’de metronom hızları ve buna karşılık gelen isimler yer almıştır. Tablo 2’de ise Türk Mûsikîsi lûgatine uygun tanımlamalara da yer verilmiştir.

Metronomlar farklı şekillerde olmakla birlikte işlevsel olarak hepsi aynı görevi görmektedir. Manuel metronomlar kurma kolu ile çalışmakta olup belli bir süre çalıştıktan sonra tekrar elle kurulması gerekmektedir. Günümüz teknolojisinde ise dijital metronomlar da bulunmaktadır. Bu metronomlar pille çalışmakta olup ses gücü ile uyarı veren çalışma prensiplerine sahiptirler. Bazı metronom şekilleri aşağıda görüldüğü gibidir.

Fotoğraf 1. Manuel metronom görünüşleri.

Fotoğraf 2. Dijital metronom görünüşleri.

Ud Çalgısı ve Metronom Kullanımı

Her çalgıda olduğu gibi metronom ile çalışma prensibinin mutlaka oturtulması elzem bir durumdur. Aksi hâlde çalgı üzerinde gerekli hâkimiyetin kurulamaması ve parmaklar ile mızrap uyumunun uyuşmaması gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ud çalgısında sistematik olarak ilerleme kaydetmenin temel yolu metronom ile yapılacak olan egzersizlerden geçmektedir. Perdesiz bir çalgı olması nedeniyle ud eğitiminde devamlı etüt yapılması gerekmektedir. Bu yüzden ud ile metronom arasındaki ilişki daima güçlü olmalı ve her sazendenin bu çalışma prensibi ile yol alması gerekmektedir.

Ud çalgısının geleneksel öğrenme sistemleri arasında meşk ve usta çırak ilişkisi yer almaktadır. Buna bağlı olarak da hem görerek hem de o anda tatbik edilerek gelişim sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak ud çalgısındaki çalım gelişimini teknik boyuta taşımak ve ilerleme kaydetmek için bu sistem tek başına yeterli olmamaktadır. Bu durumda ud'da icra teknikleri konusunda eğitim alan sazendeyi belli sistematik kalıba sokacak olan aygıt Metronom'dur. Aslında sadece öğrenme aşamasında değil icrayı geliştirme, teknik eserleri çalma, stüdyo kayıtlarında çalma ve teknik boyutu artırma açısından da metronomun kullanımı önemli bir yer teşkil etmektedir.

Metronom ile ud çalgısının diğer bir ilişkisi ise disiplin kavramının sazendeye aktarılmasıdır. Özellikle çalgı çalan bireylerde görülen disiplin sorununu büyük bir ölçüde çözmek için metronom yoluna başvurulabilir. Günün belli saatlerinde metronom ile yapılacak olan etüt ve egzersizlerin icracıya gerekli disiplini sağlayarak ud üzerindeki hâkimiyetinin daha da artmasına katkı sağlayacağı düşünülebilir. Ud gibi perdesiz bir yapıya sahip olan çalgılarda metronom kullanımının, icracı açısından doğru baskı (perde baskısı) sisteminin gelişmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Ud klavyesi üzerinde perde hâkimiyetinin artırılması için belli periyotlar arasında metronom ile egzersizler yapılarak gelişim sağlanabilir. Burada metronomun hangi aralıklarda (sayısal değerlerde) kullanılmaya başlanacağı ve nasıl artırılacağı konusunda icracının bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Ud Çalgısında Yanlış Metronom Kullanımı ve Buna Bağlı Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar

- Hızlı pasajlarda âni yüklenme sonucu bilek ağrısı
- Direkt süratli metronom hızıyla başlamadan kaynaklı kas ağrıları
- Sol ve sağ el koordinasyon bozuklukları
- Alt-Üst mızrap uyumsuzluğu
- Dengesiz ve nota değerlerine uygun olmayan mızrap hataları
- Klavye üzerindeki parmakların kendi içindeki uyumsuzlukları (Notasyon Dengesizlik)
- Bir eseri ya da pasajı aynı metronom hızında çalamama
- Perdesel hâkimiyeti metronom hızı ile ayarlayamama
- Ud klavyesindeki parmak pozisyonlarında detonasyona uğrama

- Nota değerlerinin tam olarak mızrap eli (bilek) tarafından tatbik edilememesi

Ud çalgısında icra edilecek olan eser/eserlerin metronom hızlarının doğru bir şekilde ayarlanmasının ne denli önemli olduğunu yukarıda saymış olduğumuz maddeleri sıraladığımızda açıkça ortaya çıkmaktadır. Burada ister amatör olsun ister profesyonel icracılar olsun metronom kullanımının da kendi kuralları olduğunu görmekteyiz. Yanlış kullanımlarda bize fayda yerine zarar vereceğini de unutmamak gerekir. Yukarıda sayılan maddeleri daha detaylı bir şekilde açıklayacak olursak:

a) Hızlı Pasajlarda Âni Yüklenme Sonucu Bilek Ağrısı

Bu durumun oluşmasındaki en büyük yanlış etken, metronom hızını birden yükselterek o hızda devamlı egzersiz ya da icra yapmaktır. Bu durumda bilek kaslarımız tam anlamı ile açılmamış olduğundan dolayı ve bilek egzersizlerinin daha düşük metronom sayılarında yapılmamasından ötürü bilekteki kaslarda tükenen oksijen miktarına bağlı kasılmalar vardır. Buna yol açmamak için yapılması gereken eser/eserler ya da pasajları (etütleri) çok yavaş metronomla çalarak başlamaktır. Çalgı çalmanın aynı zamanda bir kas eğitimi olduğu da akıllardan çıkarılmamalıdır.

b) Direkt Süratli Metronom Hızıyla Başlamadan Kaynaklı Kas Ağrıları

Genelde profesyonel icracıların yapmış oldukları hatayı teşkil etmektedir. Özellikle teknik eserlerin “zaten aklımda var” yaklaşımı ile metronomun en yüksek hızı ile başlaması ile ortaya çıkan sendromdur. Bu durumda hem sol hem de sağ elde kasılmalar meydana gelmektedir. Buna bağlı olarak da icracıda acı hissetme durumu meydana gelmektedir. Bu duruma düşmemek için icracının kendi çaldığı metronom sayısının en az 8-10 kademe altından başlanması tavsiye edilebilir.

c) Sol ve Sağ El Koordinasyon Bozuklukları

Metronom aralıklarının doğru bir şekilde belirlenmeden yapılan çalışmalarda ortaya çıkan bozukluklardır. Burada asıl olan pasajın ya da eser/eserlerin kendi iç dinamiklerine uygun metronom hızlarının belirlenerek icraya başlanmasıdır. Aksi takdirde sol el (baskı) ve sağ elin (mızrap eli) uyumsuzlukları ortaya çıkabilmektedir.

d) Alt–Üst Mızrap Uyumsuzluğu

Genelde metronom ile ud eğitimi birlikte yürütülmediği zamanlarda ortaya çıkan sorunlardandır. Burada alt ve üst mızrabın tonal olarak birbirleri ile uyuşmaması söz konusudur. Bu durum genelde ud eğitimine başlarken üzerinde durulan en önemli unsurlardan biridir. Alt-üst mızrap vuruşlarının dengede olması oldukça önemlidir. Bunun da sağlam bir şekilde icracıda oluşması için mızrap etütlerinin uzun soluklu yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde eserlerde meydana gelecek dengesiz duyum ortaya çıkacaktır. Mızrap vuruşlarını daima metronomla çalışarak dengelemek gerekmektedir.

e) Dengesiz ve Nota Değerlerine Uygun Olmayan Mızrap Hataları

Bu hatanın oluşmasındaki neden ise nota ölçü tartımlarının metronom darpları ile tam uyumun sağlanamamasından kaynaklanır. Unutulmamalıdır ki müzik sadece çalımdan ibaret değildir, beynimizin de bu matematiğin içinde nasıl davranacağını kavraması gerekmektedir. Bundan dolayı metronom ile çalışırken okuma (bona/solfej) çalışmaları, beyin egzersizleri de yapılmalıdır. Aksi hâlde yanlış tartımları mızrap vuruşlarımıza yansıtarak eser/eserlerin icrasında yanlışlıklar oluşabilmektedir.

f) Klavye Üzerindeki Parmakların Kendi İçindeki Uyuşmazlıkları (Senkron Bozukluğu)

Ud çalgısında klavye üzerinde perdeleri basan parmakların kendi içindeki senkron bozuklukları yanlış metronom ya da yetersiz metronom kullanımından dolayı ortaya çıkmaktadır. Perde basan parmakların her biri için gerekli metronom egzersizleri yapıldıktan sonra diğer parmakların da kendi aralarında kombine hareketlerle desteklenerek çalışılması gerekmektedir. Tüm parmakları içeren egzersizlere âni bir giriş yapılmamalı, daha yavaş ve stabil metronom hızı ile temiz ses çıkarana kadar sabırla egzersizler yapılmalıdır. Profesyonel bir eser icra ediliyorsa da o esere ait zorluk yaratan pasaj seçilerek parmak numaraları her nota için belirlenmeli ve metronom ile yavaştan hızlıya icra edilmesi gerekmektedir.

g) Bir Eseri ya da Pasajı Aynı Metronom Hızında Çalamama

Metronom ile çalışma altyapısı olmadan ud icra etmeye başlayan bireylerde sık sık rastlanan durumdur. Metronom belli aralıklarda sabit bir hızda ilerken icracının bu hızı bozmadan eseri ya da pasajı icra etmesi gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için de mutlaka temel metronom çalışmalarının yapılması gerekir. Aksi hâlde icra sırasında ritimsel dalgalanmalar meydana gelecek ve böylelikle ritmik yapı içerisinden çıkılmış olunacaktır. Her zaman olduğu gibi temel metronom

çalışma prensiplerinin oturtulması ve bol egzersizlerin icracı tarafından tatbik edilmesinin önemi büyüktür.

h) Perdesel Hâkimiyeti Metronom Hızı ile Ayarlayamama

Perdesiz bir çalgı olan udun metronom ile uyumunun ayarlanması oldukça hassas bir konudur. Özellikle Türk müziğinde kullanılan koma sesler detaylı bir şekilde irdelenerek metronom çalışmalarına dâhil edilmelidir. Koma seslerin ya da koma sesleri barındıran makamların (uşşak, hüzzam, saba vb.) dizi etütlerinde düşük metronom hızları kullanılmalıdır. Perdelerin tam anlamı ile icra edilmesinden sonra metronom hızında artışa gidilmelidir. Aksi durumda yüksek hızdaki metronom kullanımının perde hakimiyetine negatif etkisi kaçınılmaz olacaktır.

i) Ud Klavyesindeki Parmak Pozisyonlarında Detonasyona Uğrama

Ud klavyesinde yapılacak olan farklı pozisyon uygulamalarında metronom hızı ile uyumsuzluk sonucu detonasyonlar meydana gelebilmektedir. Bunun ana nedenlerinden biri, birinci parmak hâkimiyetinin metronom ile eşlenik bir şekilde hareket edememesinden dolayıdır. Diğer bir deyişle farklı pozisyonlara yapılacak olan geçişlerde metronom hızının düşük tutularak icracı tarafından benimsenip ezber yapılan kadar tatbik edilmesi gerekmektedir. Perdesiz bir çalgı olan udun, metronom ile uyumunda farklı pozisyonlarda icra edilecek pasajların bölümler hâlinde çalışılmasında fayda görülecektir.

j) Nota Değerlerinin Tam Olarak Mızrap Eli (Bilek) Tarafından Tatbik Edilememesi

Metronom ile gerekli çalışmaların tam anlamı ile yapılmamasından dolayı ortaya çıkan durumdur. Nota değerlerinin udu icra eden kişiye tam olarak anlatılarak bilek çalışmalarının yapılması oldukça önemlidir. Burada dikkat edilmesi gereken husus kesinlikle “tartım”dır. Ud çalgısında tüm nota ölçülerinin tartımı bilek aracılığı ile sağlanmaktadır. Bunun da anlamı her bir ölçünün ve ritimsel kalıbın, mızrap darbeleri olarak metronom eşliğinde çalışılmasından geçmektedir.

Yukarıda açıklanan her bir maddede yanlış metronom kullanımından dolayı ud çalgısında ortaya çıkan aksaklıkların bir kısmı ele alınarak açıklamalarda bulunulmuştur. Bu açıklamalar eşliğinde metronom hızlarının belli bir sistem içerisinde nasıl kullanılması gerekliliği anlatılmaya çalışılmıştır.

Türk Müziği Eserleri (Farklı Formlar) İcrasında Ud Çalgısının Metronom İle İlişkisi

Ud çalgısında kullanılacak olan metronom sisteminin eserler üzerinde uygulanması, muhakkak ki icracının eğitimi açısından öncelikli olarak yer verilmesi gereken bir konudur. Farklı formlarda olan çoğu eserlerin genelinde metronom hızları verilmektedir. Bu hızlara riayet edilerek metronom hızı ayarlanmalıdır. Metronom hızı ayarlandıktan sonra birim vuruş olarak metronomun “tik-tak” sesleri tayin edilerek eser çalışılmaya başlanmalıdır. Zor eserlerde metronom hızının düşürülerek perde hassasiyeti arttırılmalıdır. Böylelikle metronomun eser üzerindeki hâkimiyeti ön plana çıkmış olur. Gerek Türk Müziği eserlerinde gerekse Batı Müziği eserlerinde “gider” diye tabir edilen metronom hızları eser notasının sol üst köşesinde yazmaktadır. Burada yazılan metronom hızlarına dikkat etmek oldukça önemlidir. Aksi hâlde bestecinin eser üzerinde sergilemeye çalıştığı duygu ve stili sekteye uğrayabilmektedir. Türk Müziği’nde farklı formlarda bulunan eserlere ait metronom hızlarının ve birim vuruşlarının örnekleri aşağıda verilmiştir.

1/8'lik Birim **NİHÂVEND SAZ SEMÂSİ**

Vuruş

USÛL: AKSAK SEMÂİ

MÜZİK. MESUT CEMİL

The image shows a musical score for Nihâvend Saz Semâisi. It consists of two staves of music in 8/8 time. The first staff starts with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a time signature of 8/8. A tempo marking of 120 is indicated. The music is written in a complex, rhythmic style with many eighth notes and rests. The second staff continues the melody, featuring several triplet markings (indicated by a '3' over a group of notes) and slurs. The title 'NİHÂVEND SAZ SEMÂSİ' is written in large, bold letters at the top. To the left, '1/8'lik Birim' and 'Vuruş' are written in blue. Below the first staff, 'USÛL: AKSAK SEMÂİ' is written. To the right, 'MÜZİK. MESUT CEMİL' is written.

Nota 1. Saz semâisi formundaki bir eserin birim vuruşu.

1/4'lük Birim Vuruş
Nim Sofyan ♩ = 104

Nikriz Sirto

Cemil Bey (Gambür)
(09.05.1871 – 04.08.1916)

Nota 2. Sirto formundaki bir eserin birim vuruşu.

1/4'lük Birim Vuruş
Sâkîl ♩ = 96

Rast Peşrev

Hasan Ağa (Dvânî, Gambür, Musâhib-i Şehyârî)
(1607 – 1662)

Hâne

Nota 3. Peşrev formundaki bir eserin birim vuruşu.

HÜZZAM ŞARKI

USÛLÜ : AKSAK ETTİĞİN CEVRİ BİLE KENDİME NİMET BİLİRİM MÜZİK : CİNÜÇEN TANRIKORUR
SÖZ : GÜNGÖR FAHRİ TÜZÜN

♩ : 66

1/8'lik Birim Vuruş

ET - Tİ - ĞİN CEV - Rİ Bİ - LE KEN -
Dİ - ME Nİ - MET Bİ - Lİ - RİM

Nota 4. Şarkı formundaki bir eserin birim vuruşu.

Sabâ Oyun Havası

Yorgo Bacanos (üdi)
(1900 – 1977)

Prof. Dr. Necdet Yaşar'ın icrasından notaya alan:
Osman Nuri Özpekel

Nim Sofyân ♩ = 130 ← **1/4'lük Birim Vuruş**

The musical notation for Sabâ Oyun Havası consists of two staves. The top staff shows a melody in 2/4 time, starting with a quarter note followed by eighth notes. The bottom staff shows a rhythmic accompaniment with a steady eighth-note pattern.

Nota 5. Oyun havası formundaki bir eserin birim vuruşu.

Şehnâz Longa

Edhem Efendi (Santürî, Büyüç, İbrahim)
(1855 – 14.09.1926)

Sofyân ♩ = 96 ← **1/4'lük Birim Vuruş**

The musical notation for Şehnâz Longa consists of two staves. The top staff shows a melody in 4/4 time, starting with a quarter note followed by eighth notes. The bottom staff shows a rhythmic accompaniment with a steady eighth-note pattern. The piece is marked with a first ending (1.) and a second ending (2.).

Nota 6. Longa formundaki bir eserin birim vuruşu.

Uşşak Zeybek

"No: 1"

İsmail Hakkı Özy (Mualim,
Hoca, Ser-Hânende)
(1866 – 30.12.1927)

Aksak ♩ = 108 ← **1/8'lik Birim Vuruş**

The musical notation for Uşşak Zeybek consists of two staves. The top staff shows a melody in 8/8 time, starting with a quarter note followed by eighth notes. The bottom staff shows a rhythmic accompaniment with a steady eighth-note pattern.

Nota 7. Zeybek formundaki bir eserin birim vuruşu

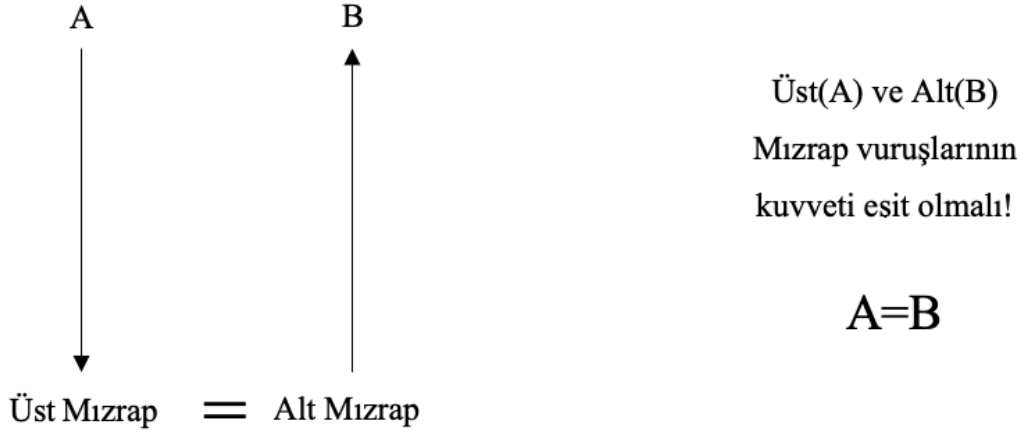
Yukarıda verilen notalarda farklı formlarda eserlere ait metronom hızları gösterilmektedir. Buradaki metronom hızlarına ait birim vuruşlar dikkate alınarak eser icralarının yapılması ud ile metronom arasındaki bağı kuvvetlenmesini sağlayacaktır. Eserlerin metronom hızlarında gösterilen birim vuruşların 4'lük ya da 8'lik olup olmadığına dikkat edilmesi gerekmektedir. Aksi durumda metronomda belirleyeceğimiz hızlar yarı zamanlı olarak değişime uğrayacaktır ki bu da istenmeyen yanlış durumlar arasındadır.

Türk Müziği eser icralarında genelde metronom hızları kontrol edilmeden icra yapılmaktadır. Diğer bir deyişle metronom hızı belli olan bir eserin birim vuruşu önceden icracılara dinletilmeden o anki moda uygun bir hızla çalım yapılmaktadır. Bu durum da genelde metronom hızlarının farklı olmasına neden olmaktadır. Oysa uygulanması gereken ilk kural, esere ait metronom hızının belirlenmesi ve icracı/icracılara dinletilmesi, daha sonra eseri o metronom hızında icra etmeleri gerekmektedir. Bu durum en başta yorucu ya da yapılması zor gibi gözükse de metronom ile ud arasındaki iletişimin güçlenmesi için oldukça gerekli bir yöntemdir.

Ud Çalgısında Mızrap Vuruşlarının Metronom Sistematiğine Uyarlanması

Ud çalgısında motor hareketi sağlayan ve temel unsurları oluşturan mızrap hareketleridir. Bundan dolayı mızrap hareketlerinin ve kullanılacak olan farklı varyasyonların mutlaka metronom eşliğinde yapılması gerekmektedir. Bunun ana amacı herhangi bir nota icra edilirken o notaya ait tartımların tam anlamının bilek tarafından verilmesinin gerekliliğidir. Özellikle mızraplı çalgıların en büyük sorunu olan mızrap hâkimiyeti genelde metronom yetersizliğinden dolayı tam anlamı ile yapılamamaktadır.

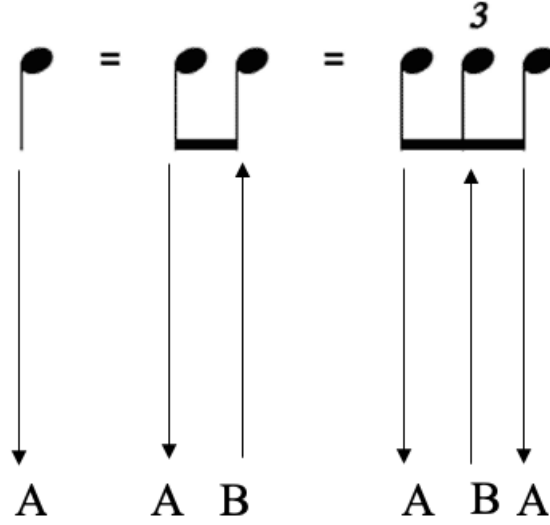
Metronom kullanımının en önemli getirisi olan alt-üst mızrap tekniğinin ud çalgısında benimsenmesidir. Alt ve üst mızrap güçlerinin uyumu genelde icracılarda birbirine eşit değildir. Bunun nedeni ise özellikle alt mızrap tekniğine çok vurgu yapılmamasından kaynaklanır.

Şekil 1. Üst, alt mızrap gösterimi

Yukarıda gösterilen *Üst Mızrap* (A) ve *Alt Mızrap* (B) vuruşlarının kuvvet açısından dengeleri birbirine eşit olmalıdır. Genelde bu çalışmalar metronom ile yapılmadığından dolayı mızrap duyularında sıkıntılar ve dengesiz kuvvet dalgalanmaları ortaya çıkmaktadır. Bunun bertaraf edilmesi için öncelikli olarak sadece *Alt Mızrap* (B) çalışmaları metronom eşliğinde yapılmalıdır. Bu çalışmaların egzersizleri metronoma uygun ölçüler belirlenerek tatbik edilmelidir. Daha sonra *Alt Mızrap* (B) çalışmaları yapıldıktan sonra *Üst Mızrap* (A) kontrol edilerek alt mızrap ile uyumunun hangi derecede olduğu belirlenmelidir. Unutulmamalıdır ki bu çalışmalar uzun soluklu olup mızrap kullanan bileğimizin eğitimi açısından da bolca tekrar gerektirmektedir.

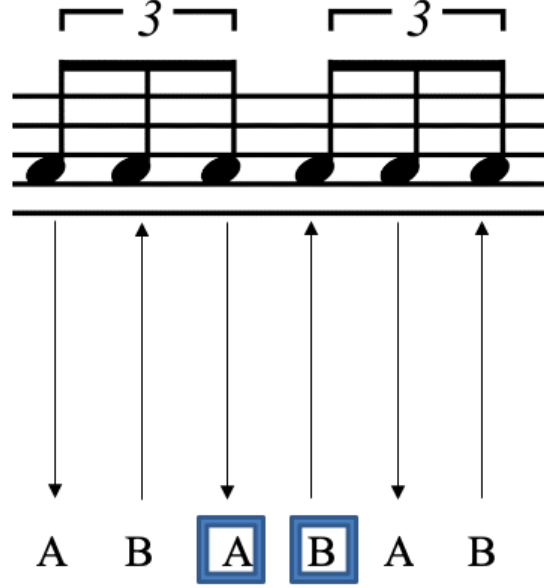
Mızrap vuruşlarının metronom sistematiğine uyarlanmasındaki diğer önemli bir husus ise “Triole” kavramının ud icracısında tam olarak yerinde olmasıdır. Yani triole yapacak mızrap bileğinin alt-üst mızrap tekniğine uygun olarak salınım yapması gerekmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta 3 notadan oluşan triole vuruş senkronlarının bozukluğa uğramamasına dikkat etmek gerekmektedir.

Şekil 2. 1/4'lik, 1/8'lik ve Triole icralarının ud mızrabında çalışma prensibi.

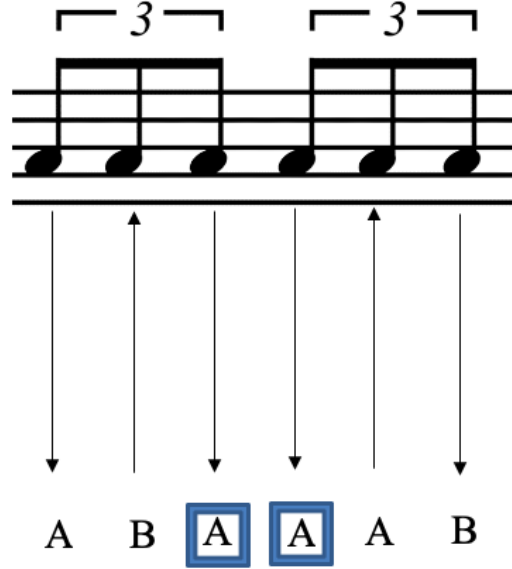
Yukarıda verilen şekillerde görüldüğü gibi birim vuruşun 1/8'lik olarak kabul edilmesiyle birlikte alt-üst mızrap vuruş tarzları gösterilmektedir. Burada en önemli unsur tüm vuruş kuvvetlerinin eşit olmasıdır. 1/8'lik *Üst Mızrap* (A) vuruş tekniğinde ortaya çıkan ses şiddetinin, *Alt Mızrap* (B) vuruşunda da aynı şiddette olması gerekmektedir. Bu icra stili temel ud eğitiminde iyice kavranmalıdır. Böylelikle herhangi bir eser icrasında farklı ses şiddetlerine dayalı dengesiz mızrap vuruşları ve duyular ortadan kalkacaktır. İster *Üst* (A) ister *Alt* (B) mızrap vuruşları olsun birbirlerine olan duyum oranları ve ses şiddetlerinin metronom ile çalışılarak eşitlenmesi yerinde olacaktır. *Alt Mızrap* (B) kuvvetinin artırılması için de bazı pasajlar sadece *Alt* (B) mızrap ile icra edilmelidir. Böylelikle *Üst* (A) mızrabın duyum eşiğine zaman içinde yaklaşması sağlanabilmektedir.

Triole icralarında ise yine mızrap kuvvetleri eşit olmalıdır. Özellikle “triole” tartımında alt-üst mızrap tekniğinin yeri ve önemi daha da ortaya çıkmaktadır. Alt-Üst mızrap tekniğinde tüm kuvvetlerin eşit olacağından bahsetmiştik (Şekil 3), dolayısıyla *Üst Mızrap* (A) = *Alt Mızrap* (B) tekniği “triole” kavramında da aynı hadise geçerli olmaktadır. Burada “triole” tartımını seçmemizdeki ana nedenlerden biri, ardışık icra edilecek olan “triole” notalarında alt ve üst mızrapların birbiri arasında dengesizliklerin giderilmesidir. Bu dengesiz kuvvet dağılımına uğrayan mızrap vuruşlarına verilebilecek icra örneğini şu şekilde verebiliriz;

Şekil 3. Dügâh telinde ardışık triole icrası.

Yukarıda verilen dügâh telinde ardışık triole icrasında kutu içinde işaretli olan Üst (A) ve Alt (B) mızraplarındaki vuruş kuvvetleri oldukça önemlidir. Profesyonel icracılarda bile bu triole mızrap vuruşlarında duyum dengesizlikleri ortaya çıkabilmektedir. Burada Üst (A) ve Alt (B) mızrap vuruş kuvvetlerinin birbirine eşit olması gerekmektedir ($A=B$). Fakat burada asıl sorun teşkil eden durum ikinci triole icrasında Alt (B) mızrapla başlamasından dolayı ortaya çıkacak olan tartım sorunudur. Genelde triole tartımlarının icrasında “bindirmeli mızrap” diye tabir ettiğimiz bu stil, icracılar tarafından daha çok kullanılmaktadır. Fakat bu genelde çarpmalarda kullanılan bir mızrap tekniği olduğundan dolayı ardışık triole çalımlarında geçerli olmayabilir. Bundan dolayı Alt (B) mızrabı ile 2. triole kalıbına başlanmalıdır. Bu triole tarzının oturtulması için de metronom ile uzun soluklu egzersizler yapılmalıdır. Bindirmeli triole mızrap tekniği aşağıda gösterilen şekilde yapılarak metronom ile uygulanmalıdır.

Şekil 4. Dügâh telinde bindirmeli triole mızrap vuruşları.

Bindirmeli mızrap vuruş tekniğinde ise her “triole” başlangıcında yine Üst (A) mızrap vuruşu ile başlanmaktadır. Bu mızrap vuruş tekniğinde metronom birim vuruş ile yola çıkılarak uygulama yapılmalıdır. Yukarıdaki şekle baktığımızda 1/4’lük birim vuruş olarak metronomu düşünürsek her bir tık vurduğunda “triole” icra edilmeli ve diğer tık vurduğunda yine Üst (A) mızrap ile ikinci “triole” hareketine başlanmalıdır. Bu bindirme tekniği genelde ud çalgısının her boş telinde uygulama yapılarak bilek açma hareketi olarak kullanılmaktadır. Fakat asıl sistematik olan ardışık “triole” mızrap tekniğinin kavratılması gerekliliği unutulmamalıdır. İcralarda ortaya çıkan kuvvet ve tartım dalgalanmalarının en büyük sebeplerinden birinin ardışık “triole” mızrap vuruşlarının olduğu göz ardı edilmemelidir. Yukarıda bahsi geçen tüm mızrap vuruş şekilleri ud çalgısından elde edilecek olan tonlar açısından oldukça önem teşkil etmektedir. Dolayısıyla metronom ile birlikte mızrap vuruşlarının çalışma prensipleri dikkate alınmalıdır.

SONUÇ

Bu araştırma kapsamında ud çalgısı ve metronom ilişkisinin, mızrap vuruşları ile doğrudan bir bağ içerisinde olduğu görülmektedir. Öncelikli olarak metronom çalışma prensiplerinin uygulanması ve daha sonra ud çalgısında var olan mızrap teknikleri ile desteklenmesi gerekliliği ortaya

çıkılmaktadır. Metronom olmadan tek başına yapılacak olan icralarda tam anlamı ile istenilen icra akışkanlığı sağlanamamaktadır. Bundan dolayı da gerek eser icralarında gerekse etütlerde (pasajlarda) mutlaka doğru mızrap vuruşlarının kullanımı ile hareket edilmesi sonucuna varılmaktadır. Özellikle alt ve üst mızrap tekniğinin, icracıda mutlaka tam anlamı ile öğrenilmesi gerekmektedir. Aksi halde metronom ile çalışmalarda ve tartımlarda dalgalanmaların (tempo düşmesi ve hızlanması) ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Metronom kullanımının ud çalgısı üzerindeki hâkimiyeti arttırıcı yanı da bu araştırma kapsamında kendini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle ud çalgısında çalışma disiplininin sağlanması açısından da metronom kullanılmalıdır. Özellikle üst (A) ve alt (B) mızrap kuvvetlerinin birbirine olan dengesi büyük önem taşımaktadır. Ud icrasında mızrap (A=B) vuruş kuvvetleri eşitliğinin mutlaka metronom eşliğinde kontrol edilerek yavaştan hızlıya artan bir tempoda uygulama yapılmasının icracının ud üzerindeki hâkimiyetini arttıracığı da bu araştırma kapsamında ortaya çıkmaktadır. Özellikle “triole” icralarında bir hayli önem arz eden A=B mızrap kuvvetlerinin eşitliği üzerine oldukça bol etütler yapılmasının ud icracısında nota ölçülerindeki tartımsal olguyu da geliştireceği sonucuna ulaşılmıştır. Ud çalgısında kullanılacak olan metronom sisteminin mutlaka belli kurallar içerisinde uygulanması gerekmektedir. Bu uygulamaların ana kuralı, metronom hızlarının doğru belirlenmesidir. Aksi durumda bu çalışmada ortaya koyduğumuz istenmeyen kas ağrıları, senkron bozuklukları, yanlış nota tartımları ve bilek uzvunun hasar alması kaçınılmaz olacağı da tesbit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dönmez, Y. E. İmik, Ü. (2018). *Yeşilçam Film Müziklerindeki Metronom Hızı Değişikliklerinin İzler Kitle Üzerinde Meydana Getirebileceği Algısal Farklılıklar*”, İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, 4 (2) , 7-10. DOI: 10.22252/Ijca.528475.
- Gazimihal, Mahmut Ragıp (1961). “*Mûsikî Sözlüğü*”, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Gerek, Z. ve Kitkat, D. (2006). *Elit Sporcuların ve sedanterlerin ritim duyguları bakımından karşılaştırılması*, Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Bilimleri Dergisi, 8(1), 36-42.

Öztuna, Y. (2006). *Türk Mûsikîsi Akademik Klasik Türk San'at Mûsikîsi'nin Ansiklopedik Sözlüğü*, Ankara: Orient Yayınları.

Peynircioğlu, Z. F. (1996). *Müzikte Algılama ve Bellek*, Türk Psikoloji Dergisi, 11(36), 25-36.

Uzdilek, S. M. (1977). *İlim ve Mûsikî*, İstanbul: kültür bakanlığı yayınları:267 Türk Musikî Eserleri:2.

Yıldız, H. ve Yoncalık, O. (2019). *Ritmik yetenek ile akademik başarı arasındaki ilişki*, OPUS– Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 14(20), 1431-1447. DOI: 10.26466/opus.626271.

İnternet 1: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Metronom> erişim tarihi: 20.10.2021.